

Borgann, - fuglenes

Borgann i Ytre Vikna – en av de aller fineste naturperler på hele vår lange kyst. For to år siden ble de 365 øyene og holmene gjort til reservat.

I dag er reservatet blitt et trygt eldorado for fuglene med til dels overraskende innslag, samtidig som plantelivet er langt rikere enn man kunne vente å finne det så langt til havs. VI MENN har vært på befaring i paradiset sammen med dets vokter Guttorm Johansen.

Av Idar Kristiansen. Foto: Bjørn Kalvik

■ ■ — For 4-5 år siden hendte det at uvedkommende rett som det var kom hit ut til øyene for å hamstre egg. Det forekom at de plukket bøttene sine fulle uten å undersøke om de var strøpt. Når de så kom hjem, oppdaget de kanskje at bare en håndfull av eggene egnet seg til menneskeføde. Resten ga de enten til bikkjene sine, eller de kastet dem.

Slik beretter oppsynsmann Guttorm Johansen i Borgann, Ytre Vikna, om uforstandige menneskers ødsle håndtering av naturens gaver, i en ikke meget fjern fortid. Den slags går ikke lenger i Ytre Vikna. For to år siden ble det vidstrakte Borgann reservat opprettet, det omfatter blant annet 365 gressgrodde øyer og holmer, og et langt videre område ble fredet. I dag er reservatet et fugleldorado med til dels meget overraskende innslag, samtidig som plantelivet er langt rikere enn man kunne vente å finne det så langt til havs. Mellom måkereir og ørneberg finnes både mul-

tebær og tyttebær, men også viltvoksende ripsbær, solbær, jordbær og bringebær!

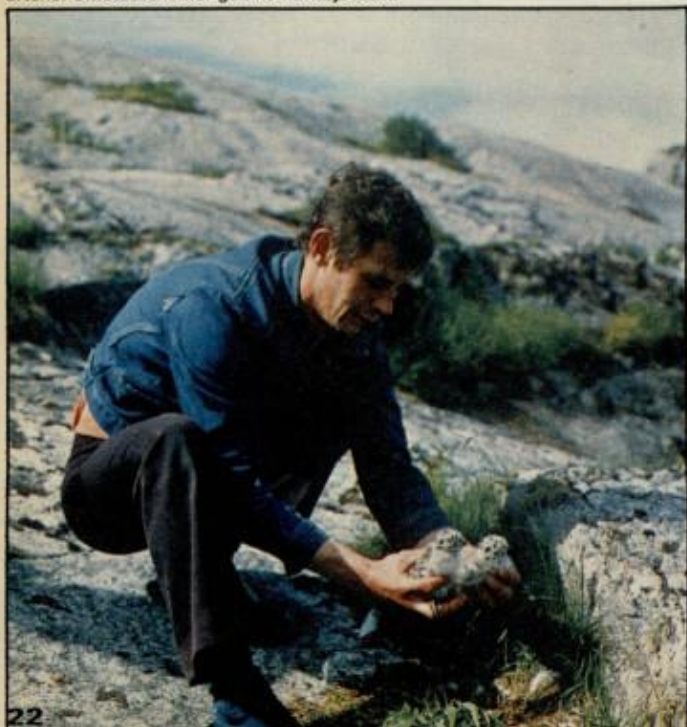
— Til tross for at alle naturlige betingelser for et rikt fugleliv var til stede, ble bestanden faretruende sterkt redusert etter hvert, sier Johansen. Årsakene var flere. Den ene var at brukerne i tidligere år hadde økonomisk interesse av sjøfugleeggene. Ordningen var slik at tre-fire av brukerne, eierne, hadde til oppgave å sanke inn eggene hvert år, hvorefter de ble delt mellom alle som hadde rettigheter. Slik var det for 50-60 år siden, da fuglebestanden ennå var ganske stor.

Men etter hvert som brukerne sammen med eggtyvene klarte å redusere bestanden tilstrekkelig, avtok også brukernes interesse for fuglelivet på øyene. Den ene arten etter den andre forsvant ut av den lokale fauna.

På grunn av de herjinger som

Forts. side 24

En lang rekke fuglearter hekker i Borgann-reservatet, blant dem alle måkeartene. Småtassene har god kamuflasjedrakt.

fristet

En havornunge skuer ut over sitt fremtidige rike – fuglereservatet Borgann.
(Foto: Arild Gylseth.)

pågikk, hekket fuglene svært spredt i de senere år. De gjemte seg bort i den urolige labyrinten som Viknas omlag 6000 øyer, holmer og skjær til sammen utgjør. I dag har fuglene igjen begynt å samle seg i kolonier, noe som er en forutsetning for rikt fugleliv.

Borgann-reservatet skyldes i første rekke konservator Johan Fr. Wilgohs' interesse. For mange år siden var han første gang ute på Vikna-øyene for å studere i første rekke ørnenes liv og levet. Han fant at faunaen var meget rik, og la fram for eierne tanken om å få til et reservat. Særlig Tormod Bondø viste seg å være sterkt interessert. I dag kommenterer Bondø selv dette slik: — Jeg syntes at det var bedre at fuglene fikk beholde eggene, enn at eggtyvene skulle få dem!

Guttorm Johansen forteller mens båten av en kraftig påhengsmotor blir skjøvet fram gjennom favn-trange sund, som bukker seg mer grundig enn noen orm på jorden. Holmene er lave, mange ikke mer enn vel meteren høy. Men noen er forsynt med en 10-15 meter høy pukkel. Og se der! Er det ikke en ørn mot himmelen, der på nærmeste steinpukkel? Jovisst er det så! Og derborte, én til! Mens båten ennå er et halvt hundre meter vekk, letter fuglene fra knausene, — langsomt, som i ettertanke, og setter kurs for holmer hinsides bråket av påhenger'n.

En stormåse, som sammen med en tjeld nyter freden på et skjær, viser også tegn til uro. Den hever vingene til oppad strekk, men senker dem igjen. For se, det er jo bare n'Guttorm som kommer, så da kan man trygt sitte! Når sant skal sies, er det jo Guttorm og ingen annen som passer på at man kan sitte trygt på sitt skjær!

Guttorm forteller: — Jeg har denne bestemte båten som jeg gjerne bruker på oppsynsturene mine, og en annen, mindre og raskere båt som jeg sjelden bruker. Kommer jeg i denne båten, ser det ut som om fuglene kjenner den igjen, og bryr seg lite om å ta til vingene. Men kommer jeg i den andre, den de ikke er vant til, da nøler de ikke med å løfte på fjærene!

— Ørnene, sier jeg, — har litt av et matfat her ute.

— Det har de, ja, svarer Guttorm. — De trives visst her, etter tallet å bedømme. På en enkelt rundtur kan jeg telle både 10 og 15 havørner. Jeg har vært oppe og kikket i et av ørnereirene, og jeg har sett matlaget til ørnen. Det er beviselig at ørnene tar en god del fisk som mat til sine slukhalsete unger. Men den tar også fugler, som ær- og andefugler. I fjor så jeg dessuten at den tok hegge.

Og orden i spiskammeret hadde ørnemor: På den ene siden av reiret hadde den lagret fisken, og på den andre siden lå kjøttet!

Ser du den intenst grønne flekken der borte i berget? Ganske tidlig i fjor oppdaget jeg at ørnen hekket der, som på endel andre steder. Jeg hadde interesse av å følge med i utviklingen til ungene, fra de kom ut av egget og videre fremover. På rundturene hadde jeg spesielt dette reiret under observasjon. Og jeg fikk da også et ganske grundig innblikk i ørnemors matvaner, i løpet av sommeren.

I år har jeg bare registrert fire ørne-reir, mens det i fjor var flere. Men det kan godt finnes mange flere i år også, innover på de større øyene der ikke jeg har stunder til å gå for å klatre i berg.

Ikke minst makereir kan en finne mange av i Borgann. Dessverre er det tegn på at en del egg forsvinner — enten det nå er mennesker eller fugler som er roverne.

Hvor mange ulike fuglearter som finnes her ute, aner jeg sant å si ikke, fortsetter Guttorm. — Jeg vet ikke om noen annen som aner det heller. Men for å nevne noen i farten, kan vi ta med ærfugl, teist, skarv, tjeld, alle slags måker selvfølgelig, terne, jo og ørn. Lundefugl har vi ikke registrert, selv om den finnes både lenger sør og lenger nord. Hegre har vi, selvsagt. Men dessuten har vi jo rypen, og grågås er det en masse av.

Det siste kan vi selv konstatere. Et stykke foran båten flyr en hel flokk i tett formasjon like over sjøen, så lavt som om de nyter synet av sine egne speilbilder. Og ute på Hegreholmen, mellom balderbrå med krager som kunne vært presten Petter Dass verdig, er gresstuster og furet berg grundig gjødslet med gåselort som avskårne, mørkegrå sigarillos.

Selv legger vi merke til en rekke andre arter, som Guttorm i farten ikke nevner. Flere spurvefugler, gråtrost, ringtrost og linerle. Joda, linerle — midt mellom makereirene. Der har den sannelig bøydd til side noen gresstrå og laget reir. Vipp-vipp! Den flytter seg noen meter bort og lar oss beundre seks egg så vakre som en linerle kan ønske dem. Hastig løper en maur over eggene. En velfødd humle setter seg på en rød blomst og later til å synes det samme som vi. Eller kanskje vil den bare si oss at også jeg liker sjøluft!

Oppsynsmann Guttorm Johansen løfter med nennsomme hender opp en av de yngste innvånerne i fugleldoradoet.

Hå! Det er nok en mengde fuglearter vi ikke har nevnt. Tormod Bondø supplerer med noen.

— Det finnes så mange fuglearter her ute at jeg kan ikke nevne alle! Småspove, storspove —

— Men svaner har dere i alle fall ikke!

— Swaner, jo! I alle fall om vinteren, da er her svaner mer enn nok! Her kan ligge en seks-syv stykker oppi sundet her. De overvintrer. Men det må være hårdt stundom, når sundene blir islagt. Da er det nok kleinere for svanene å finne seg mat, selv om de nok finner noe inne i valene og tjernene, sjøgress og slikt. I fjor ble det forresten sett en praktfugl her. Likeså ble det observert en sjelden andefugl. Men kanskje dreier det seg bare om streiffugler.

Tro det eller ikke, sier Guttorm, — men ute i reservatet hekker faktisk hubro! Wilgohs-fant hubroreiret under et ørnereir. Selv så jeg ikke reiret. Men hubroen har jeg sett!

Jeg tror ham. Bare han ikke nevner storken. Storken i Ytre Vikna tror jeg ikke på.

— Eggsankingen er det altså slutt på, sier jeg idet vi glir inn til Hegreholmens spettede svaberg. — Men hva med eggtyver? Har dere hatt noen befatning med den trafikken?

— Ikke direkte, her i Borgann. Men de har vist seg i Vikna. For et par år siden. Men jeg hadde fått høre om at de var på ferde innenfor her. Som du vet er jeg fergefører, fra Ramstadlandet og ut til Borgann. Da de kom og ville være

med ferga over til Borgann, så jeg stopp!

— Men hvis nå eggtyvene kom sjøveien i båt, ville det være umulig for deg å hindre at de snek seg inn i reservatet?

— Vel, de kan kanskje klare å snike seg inn. Men hvis jeg oppdaget de folkene, da var de uheldig!

Sier Guttorm, som bare i løpet av et par sommermåneder i fjor gjennomførte hele 56 inspeksjonsturer gjennom sitt bevingete rike. For bare å komme rundt det hele, går det med ca. 6 timer når han bruker en båt som gjør 18-19 knop!

— Apropos grågås, Guttorm. Er det slik at den hekker her ute?

— Ja, du all verden! Jeg har ikke noe tall å oppgi der heller. Men det må være på hundrevis av grågås som hekker bare i Borgann.

— Folk har ikke lov til å gå i land i reservatet. Men dere kan vel ikke nekte dem å komme hit i båt?

— De kan kjøre mellom holmene og skjærene også overalt i reservatet. Men de har ikke lov til å sette sin fot på land noe sted.

— Omfatter forbudet også f.eks. en slik ting som taresanking, som jo har vært og er en til dels betydelig inntektskilde for en del av kystbefolkningen?

— Der er du inne på noe som er litt vanskelig. Folk har jo sanket tang her ute på øyene før reservatet ble til. Men i fjor ble det gjort slik at de som før hadde skåret tang innenfor det som nå er reservat, ble henvist til andre steder, overført dit. Det er ingen, selv ikke av

eieme, som nå skjærer tan her ute i reservatet. Ikke slik at de r absolutt nektet. Det er eieme selv som bestemmer når det gjelder den sakn. Men de gjør det ikke.

Kan man fiske innen reservatet?

— Det er bare å fiske, det? Det er også lovlig å sette laksenøter, for eieme.

— Men da er man vel nødt til å gå i land?

— Nei, det er man ikke, på dette området. Her ute blir alltid laksenøtene satt ut fra en flu. En anner ting er at reglene er ikke så strenge at ikke eieme av et laksvall kunne tillate seg å sette fast i berget.

I eldre tider, forteller Guttorm, — pleide folk å slå gress bortover på holmene, selv om det fra sjøen ser ut til å finnes gress her. De ørte høyet hjem i båter. Sjelden hadde de jord dyrket opp hjemme. Ku- og saufør hentet de der naturen i sin visdom addet plassert det. Men dette hører svonne dager til.

— Du nevnte at her fines endel multer? Blir de plukket?

— I reservatet har man ike lov til å gå i land før den 1. desember. Så det er nok endel multer som går tilpille. Brukerne kan riktignok gå i land for å plukke. Men ikke uvedkommende. Men eieme foretrekker å holde seg borte. De vil ikke forstyrre livet her ute, bare for å få fatt i bærene. Det fines jo også øyer utenfor reservatet hvor de kan plukke multer, om de så ønsker.

Ellers er det å bemerke om plante- livet, som jeg for øvrig ike er noen ekspert på, at på Bøsoøya er det påvist

langt flere planteslag enn i hele Ytre Namdalen! Heriblant også de tidligere nevnte bærslag. Bøsoøya er en stor holme, eller liten øy. Det er ved den vi ligger nå. På et meget konsentrert område har du altså litt av en botanisk hage — og ørnereir!

Det finnes mangt i reservatet som ikke kommer inn under begrepet fauna. Selv har vi oppe på en holme observert en nydelig damesko. Hvilken rype som har mistet den, vites ikke. Kanskje er den kommet med vind og strøm, og siden av menneskehender berget inn på det tørre. Langs flomålet finnes så mangt: Drivtømmer, tomfat, iltet grønne tråposer som ikke fort blir tilintetgjort i naturen.

— Det jeg vil kalle forurensninger, er plasten og oljen, sier Guttorm, — ikke tomfat og tråposer. Heldigvis vasker sjø og vind vekk en god del av plasten fra de mindre holmene. Men en god del blir selvsagt liggende igjen.

Oljesølet er imidlertid det verste. Flere ganger for vinteren reker det i land oljeplak som legger seg som bek over bergtappene. Dette har vi opplevd i mange år, lenge før de begynte å bore etter olje i Nordsjøen. Det hender at vi finner plank som har ligget i sjøen en måneds tid. Når den reker i land her, har den vært innom så meget olje at den ser ut som bek. Fugledød av betydning har vi heldigvis vært forskånet for hittil.

Vi går i land på Hegreholmen, hvor reirene ligger såpass tett på den sparsomt bevokste bakken mellom nakent berg, at man må være litt varsom med

Forts. side 51

En dunkledd måkeunge gjør seg fortrolig med det våte element.

Farlig ørkenfjell

fra side 46

hørte han sand som var i bevegelse. Han flyttet seg ennå lenger til venstre.

Ørene hans var vant til å lytte etter faresignaler, så han var overbevist om at han visste forskjellen på en siriss' piping og en klapperslanges hvesing.

Han hørte noe annet også, fottrinn som nærmet seg fra nord. Jigger McClain var oppvokst i byen og visste ingen ting om livet i ørkenen. Derfor regnet Tom med at de hadde overtaket, selv uten våpen.

Kvinnen han bar ble urolig igjen. — Tom, denne agurklukten er her igjen. Hva er det?

— Slapp av, var alt han svarte.

Denne gangen flyttet han seg mot høyre. Men lukten ble ikke svakere av denne grunn. Til slutt ble han stående urolig og bare trekkte pusten dypt, lik en pointer på jakt. Lukten omga dem på alle kanter. Svetten piplet fram i pannen hans. Han var redd. Så forsvant lukten og på nytt tok han noen skritt fremover.

— Tom, jeg er redd.

Han holdt henne tett inntil seg og kysset henne ømt.

Han var overbevist om at det lå en berghylle ikke så langt unna. Han måtte nå fram til den hyllen for å være trygg for McClain.

Da hørte de skriket!

Det kom fra en vettskremt mann som hadde store smerter og sloss mot noe ukjent. Mannen skjøt vilt om seg, og hylene fortsatte. Han hørtes ut til å være fra seg av redsel. Ekkoet ville liksom ikke gi slipp på skrikene, kastet dem fram og tilbake, men endelig ble det helt stille. Ett eller annet sted var det en ugle som hukret, ellers var alt stille.

Han merket hvordan piken skalv i armene hans.

— Det var slutten på McClain, sa han. — Tenk ikke mer på ham.

Endelig nådde de fram til fjellhyllen og han lyste rundt med en lommelykt for sikkerhets skyld, før han la kvinnen varsomt fra seg. Han satte seg på huk ved siden av henne for å troste.

— Jeg har noe å fortelle deg, Tom.

— Vent med det, sa han.

— Nei, jeg føler meg kjekkere nå. Du vet kanskje hvilken straff Duke fikk. Jeg hørte det i radioen, dagen før jeg tok bussen hit.

— Jeg har vært ute i fjellene noen dager, sa han, så jeg har ikke hørt det.

— Det ble livsvarig. Jeg besøkte ham for siste gang den dagen, og da fortalte han om «The Beanpot». Jigger McClain var med på ranet og visste hvor pengene var gjemt. Jigger overmannet en av vaktene og klarte å komme seg unna. Han må ha fulgt etter meg hele veien hit.

— Hans forbryterbane er slutt nå, sa Tom.

Hun holdt hånden hans. — Jeg ville finne de pengene og levere dem tilbake til banken for å renvaske det gamle budet. Avisene ymtet noe om at han hadde vært med på det, fordi han var i pengevasker. Men hvis jeg kom tilbake med alt, tror jeg det er store sjanser for at beskyldningene blir trukket tilbake.

Han svarte ikke, men holdt henne tett inntil seg.

— Jeg visste at du var sheriffs-

UTROLIG- Men sant!

Når det nye året feires i Jaipur, India, deltar 6000 personer. En av attraksjonene består i at en mann river håret av seg — til han er flintskallet.

En hengebro er bygd i Longview, Washington, utelukkende i den hensikt at ekorn skal kunne passere over en sterkt trafikkert gjennomgangsvei.

Kaldéiske gjeter i Nord-Irak bruker filt kapper som er så tykke og stive at det er umulig å utstyre dem med ermer.

Tempelet i Kansu, Kina, kalles «De 1000 Buddhaers galleri». Buddhafigurene er måysommelig hogd inn i en klippeformasjon.

Kong Fredrik Vilhelm I (1688–1740) av Preussen led hele sitt liv av så sterk form for maske mani at han følte seg tvunget til å vaske hendene flere hundre ganger hver eneste dag.

Skilpadden har ikke forandret seg på 200 millioner år.

Bødler i Kina brukte hvite klær, fordi det å hugge hodet av en dødsdømt uten å få klærne tilsøt med en eneste dråpe blod ble ansett som bevis på deres yrkes-eksptertise.

assistent og at du var til å stole på.

Han svarte fremdeles ikke, men kysset henne og merket at hun ikke gjorde motstand.

Endelig lysnet det av dag, og de så den døde Jigger McClain ligge omtrent 200 meter unna.

— Vi kan ikke få ham med oss herfra, sa han, så det eneste vi kan gjøre, er å begrave ham og merke av stedet.

En time senere kom han tilbake med McClains feltflaske og noen personlige eiendeler.

Lucia var blitt blek.

— Tom, i natt, den stanken som var så lik agurker...

Han smilte til henne.

— Når du så å si er oppvokst i ørkenen, Lucia, lærer du ganske mye som folk flest ikke vet. For eksempel hva det lukter av klapperslanger. McClain visste det selvfølgelig ikke, så han trakk rett oppi et bol. Klapperslanger på jakt stinker som agurker, og kjæreste, husk det for resten av livet!

Borgann...

fra side 25

hvor man plasserer foten. De fleste makereirene har ennå tre egg. Men noen bare to, ett — eller ingen. Der det ikke er tre, finner vi gjerne et grått ullnøst av en unge klint inntil grå stein mindre enn en meter borte. Andre steder finner vi to nøster, eller tre. Men der det bare finnes ett eneste egg og ingen nøster, blir Guttorm trist i stemmen.

— Måkene legger jo tre egg. Et ett eller flere borte, må det bety at enten eggene er tatt av mennesker, dyr eller annen fugl. Jeg tror ikke villminken har nådd hit ut til Hegreholmen, den ligger jo nokså isolert. Og reven som rasker over bergene lenger inne på Vikna, kan man heller ikke beskyldte. Da gjenstår bare annen fugl — eller mennesker.

Vi beveger oss ikke særlig langt bortover holmen, vil ikke forstyrre mer enn nødvendig. Der vi er, finnes stort sett bare makereir. Andre sjøfugl holder imidlertid til lenger borte.

Ett sted holder en unge på å hakke hull på eggskalle. De andre eggene, eller dens søsken, er borte. — Jeg liker ikke dette, sier Guttorm. — Vet du, det er ennå ikke blitt til at jeg har tatt med meg min kone hit... Men snart må det skje, selv om de fleste av turene mine foregår om natten.

Igen tar vi plas i båten, og setter kurs østover gjennom labyrinten. En labyrint som VI MENNs lesere neppe hadde klart å finne ut av, om de ikke enten var kjent eller hadde detaljkart. «Øer omkring som fugleunger», husker jeg fra min barndoms sangbok. Selv føler jeg meg overbevist om at selv ukers leting vanskelig ville fort meg gjennom denne flokken av fugleunger.

Dagen er ikke av de vakreste. Den er likevel vakker nok. Opp fra horisonten, bak holmer og skjær, stiger en grå, disig hinne mot senit. Bergene skifter stadig i form og farge, det sparsomme og likevel så frodige plantelivet også. Her er lyngholmer, gressholmer, myrholmer, dvergtreholmer. Her er små holmer så tett besatt av hvit balderbrå og bergsilde hvis blomster skifter i alle nyanser fra lys neapelgult til venezi-

ansk — og rustrodt, at man skulle tro man befant seg i en krok av Tøyenhagen som har hatt overgartnerens spesielle bevakning. Og kanskje er det nettopp i en slik krok vi befinner oss, om enn ikke i Tøyenhagen. Her har utvilsomt overgartneren over alle overgartnere vært på ferde. Så enkelt, så vakkert!

— Hver eneste gang jeg kommer hit ut, sier Guttorm, — finner jeg noe nytt å glede meg over. Men menneskene som bor her i Vikna, har vanskelig for å se skjønnheten i denne naturen, med all dens barske mangfoldighet.

Viknaværingene har stort sett levd av fiske fram til våre dager, og plantet blomster rundt hushjørnene. Men livet er ikke bare fisk. Det er fugl også.

Minister med profil

fra side 7

funnet. Menneskets ve og vel måtte prioriteres fremfor naturen. Naturen ble tildels ganske hensynsløst utnyttet med dette målet for øyet. I dag innsir vi at mye kunne vært gjort annerledes. Nå har vi dessuten overskudd nok til å spare naturen. Hvilke land har egentlig det?

Nå kan vi se på naturen som en ressurs i seg selv, en ressurs som er så viktig for oss at den ikke må ødelegges unødig. Hvis vi trekker paralleller med et U-land, vil det være fullstendig irrelevant for et slikt land å prioritere naturen fremfor mennesket. Men vi har råd til å velge en lavere økonomisk vekst for å beskytte våre naturverdier. Det er i vår situasjon helt riktig og ikke noe offer. Det er nok også stor forskjell på de forskjellige befolkningers holdninger til naturen. I nordmenns bevissthet har den en meget sterk posisjon. Naturen er i oss, og det er en umåtelig styrke i miljø- og naturvernarbeidet.

Siste akt...

fra side 21

ne står og faller med den biologiske bestand til de germanske folk. Om retningslinjene for LEs arbeid heter det:

«Es wird in der folgenden Generation eine Rolle spielen, ob 20 oder 30 Divisionen mehr zur Verfügung stehen, um den von unseren Kameraden erkämpften Raum zu verteidigen.»

Oppfostringen av barna ble bygd på tyske prinsipper. Pleiepersonalet var som regel tyske barnepleiersker. Barna ble lært å snakke tysk, og spise- og lekesalen var dekorert med tegninger av soldater, kanoner m. v. Med visse mellomrom ble det foretatt inspeksjoner av «Volkspflegerinnen» for å undersøke om barnet fikk «ordentlig pleie og oppdragelse».

En kvinne som sa nei

I 1942, nærmere bestemt i juni, hadde LE fått oppgitt at en ung pike, la oss kalle henne Anne, var blitt besvangret av en tysk soldat. Gang på gang ble det krevd av henne at hun skulle utfylle det vanlige tyske fødselsmeldeskjema. Til slutt svarte hun: «Da jeg ikke har gjort

Over til side 54